MARKET FINESSE
INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL STUDIES

ročník 20 | číslo 2-3/2025 www.iness.sk

"Neexistuje účinnejší spôsob zvyšovania miery chudoby, ako je obmedzenie voľného obchodu."

- Radovan Ďurana

www.iness.sk/podporte-nas

/iness.slovakia /instituteINESS
/INESSinstitute /iness.slovakia

Mesačník
MARKET F**INESS**E vydáva:

INESS – Institute of Economic and Social Studies
Na vŕšku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Editor: Ina Sečíková

Editorial

Richard Ďurana

Market F**iness**e mal mesačný výpadok. Nie, nie je to spôsobené nedostatkom tém. Práve naopak, v INESS sme nevedeli, kde nám hlava stojí. Nielen my vnímame aktuálne svetové dianie ako smerodajné pre budúci vývoj nielen ekonomických, ale aj geopolitických vzťahov najväčších svetových hráčov. A aby toho nebolo málo, aj slovenská vláda prisypáva do spoločenského diania poriadne štipľavé korenie.

1. decembra minulého roku začala svoje funkčné obdobie nová Európska komisia pod vedením staronovej predsedníčky Ursuly von der Leyenovej. Akoby pred Európskou úniou nebol dostatok vnútorných výziev (predovšetkým v ekonomickej oblasti, kde je síce regulačnou superveľmocou, ale dinosauří prístup spôsobuje neustále zaostávanie za USA a nezachytenie nástupu Číny v aktuálne kľúčových sektoroch), s inauguráciou prezidenta Trumpa do jeho druhého funkčného obdobia 20. januára tohto roku prišli nečakané externé šoky. Vymenujem snáď tri najdôležitejšie kroky Trumpovej administratívy, ktorá motorovú pílu vytiahla hneď v prvý deň nástupu do funkcie.

1. Zriadila vládny úrad DOGE (Department of Government Efficiency), ktorého šéfom sa stal Elon Musk a ktorého cieľom je zefektívnenie vládnych výdavkov a zníženie federálneho dlhu. S prvotnou ambíciou ušetriť 2 bilióny dolárov za rok. Neskôr sám Musk skorigoval očakávania na 1 bilión, a pred pár dňami ešte raz na 150 miliárd dolárov. Aj toto predstavuje hľadanie úspor v priemernej výške zhruba pol miliardy dolárov za deň. Režú sa nielen programy smerujúce dovnútra, ale aj také, prostredníctvom ktorých sa prispievalo k riešeniu problémov vo svete. Ale toto sa Európy až tak netýka.

2. Priliala olej do vatry vojenského konfliktu medzi Ruskom a Ukrajinou. Rovno napíšem do ruskej okupačnej agresie, pretože newspeak Bieleho domu vytvára dojem, že tento konflikt nie je čiernobiely. Je. Slová prezidenta Trumpa o tom, ako ukončí vojnu do 24 h od nástupu do funkcie nebral zrejme nikto mimo jeho voličov vážne. Dnes už aj on hovorí o horizonte 6 mesiacov. Polovicu tejto doby už vyčerpal, a veľa z nás má v živej pamäti jeho rokovanie dňa 28. februára 2025 v Oválnej pracovni s prezidentom Zelenským a americkým viceprezidentom JD Vanceom. Trpký dojem nevyšumel ani po dlhých týždňoch.

3. Trumpove clá. Prístup prezidenta Trumpa k svetovému obchodu sa vyznačuje všetkými definíciami nepochopenia významu obchodu a výmeny tovarov a služieb. Od samotnej podstaty efektov ciel, po tragikomické určovanie ich sadzby a v podstate cucanie z prsta, až po výber krajín, kde sa tak prihliadalo na vlajky, až si u pána prezidenta nevšimli, že na niektoré krajiny chceli uvaliť viacero rôznych sadzieb. Trhy sú kumuláciu vedomostí a očakávaní a reagovali v podstate okamžite. To Trumpa primälo niektoré „colné" vyhlásenia korigovať, uvidíme však, k akým rezultátom. Francúzsky ekonóm Frederic Bastiat už pred 170 rokmi napísal, že ak nebudú môcť hranice prekračovať tovary, budú ich prekračovať armády. V tomto čísle sa clám venujeme hneď na viacerých miestach.

My v INESS sme počas tohto diania vydali v relatívne krátkom slede sériu 4 dôležitých publikácií, ktoré sme pripravili s ďalšími špičkovými európskymi organizáciami. Sú v nich predostreté strategické odporúčania pre novú Európsku komisiu a už boli prezentované aj v Bruseli. Rovnako sa dostali k všetkým europoslancom (nielen slovenským). Okrem anglického jazyka sme pripravili aj verzie v slovenčine.

Na Slovensku sa aktuálne asi najviac hovorí o transakčnej dani. Na tomto mieste ju ani nebudem komentovať, tá daň ani nemala vzniknúť a už včera mala byť zrušená.

Spomeniem však ešte 2 užitočné projekty INESS: 1. zverejnili sme **Byrokratický index za rok 2024**. 2. vydali a predstavili sme publikáciu **Tajomstvo úspechu a tragédie Židov**. Z oboch mám veľkú radosť a pozývam vás na ich bližšie preskúmanie vnútri tohto čísla.

Prajem vám všetkým inšpiratívne čítanie,

2% pre INESS

Veríte, že má naša práca zmysel? Budeme radi, ak nás podporíte.

Všetky naše aktivity financujeme z grantov, darov, 2% daňovej asignáciie a vlastnej činnosti. Aj vďaka vašej podpore môžeme pokračovať v tom, čo robíme.

Jednou z možností ako nás podporiť je poukázanie 2 % alebo 3 % z vašej dane.

Pripravili sme pre vás **prehľadný manuál** vrátane predvyplnených tlačív, v ktorom nájdete všetky potrebné informácie – ako postupovať, ak ste zamestnanec, živnostník alebo firma.

Pridajte sa k nám svojimi 2 %
a zvýšme spolu tlak
na zodpovednejšie
hospodárenie štátu
a menej regulácií,
nech znie viac rozumu
a menej populizmu.

ĎAKUJEME!

váš tím INESS

Obsah

TÉMA I: Trumpove clá 4

TÉMA II: Ruská ekonomika 5

TÉMA III: Strategické odporúčania pre Európsku komisiu 6

KOMENTÁRE 7

Energetická pomoc nie je ľudským právom. Štát zvolil najhorší možný spôsob 7

Byrokratický index 2024 7

Programová vyhláška nás postrkuje k dôležitej diskusii 9

Keď sa škôlka zmení na školu 10

NOVÉ PUBLIKÁCIE 13

Tajomstvo úspechu a tragédie Židov: veľa sa uč, zodpovedne obchoduj a presťahuj sa do mesta 13

Ekonomika Ruska a tri vojnové roky 13

Digitálne oživenie EÚ: Ako regulácia bráni vzostupu európskych technologických lídrov 14

Obchod pod vplyvom cla 14

Nová inovačná politika EÚ 15

PODUJATIA 15

Ekonomické reči: Tajomstvo úspechu a tragédie Židov 15

Prednáška INESS na seminári Klasickej ekonómie pre stredoškolákov 16

INESS na online workshope IER 16

INESS na diskusnom fóre INOVATO 17

Cena štátu na bratislavských gymnáziách 17

VIDEÁ A PODCASTY 17

EKONOMICKÁ OLYMPIÁDA 19

CENA ŠTÁTU 20

INESS PUBLIKÁCIE 21

INESS KNIHY 21

TÉMA I: Trumpove clá

Radovan Ďurana v podcaste Braňa Závodského na Rádiu Expres: Clá sú zlo. Slovensku pomôže zrušenie transakčnej dane

Donald Trump oznámil 25 % clá na dovoz všetkých automobilov do USA. Ich účinnosť však pozastavil na 90 dní. Ak sa dohoda nepodarí, slovenský automobilový priemysel sa môže dostať pod silný tlak. Zavedenie ciel by ohrozilo export, pracovné miesta aj verejné financie v čase konsolidácie. Čo čaká Slovensko, ak sa colná výnimka pre EÚ nevyrokuje? Aj o tom, že zavedenie akýchkoľvek proti-ciel poškodí nie len Slovensku ale aj EÚ. Pomoc pre Slovensko? Zrušenie transakčnej dane. Vypočujte si celý rozhovor tu.

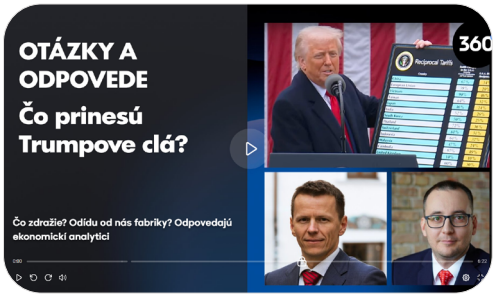

Trump skóroval vlastný gól storočia

Roky sa filozofuje o tom, kedy, ako a kto ukončí svetovú ekonomická hegemóniu USA – ZSSR, Japonsko, Čína, či BRICS. No málokto čakal, že hlavným strojcom pádu sa stanú samotné Spojené štáty a ich prezident. Ekonóm Tyler Cowen o schválených clách napísal, že sú ten *„najhorší ekonomický vlastný gól, aký som kedy zažil"*. Clá budú znamenať daňovú záťaž na Američanov vo výške mnoho stoviek miliárd dolárov. Nie je úplne vylúčené, že Trump ako popletený kráľ odvolá, čo odvolal, a sľúbi, čo sľúbil. No aj keby nové clá nakoniec zase rýchlo zrušil, škody vyvolané obrovským nárastom neistoty v globálnej ekonomike už vznikli a budú pretrvávať. Prečítajte si celý komentár **Martina Vlachynského**.

Radovan Ďurana v royhovore pre 360tku: Aké dopady budú mať Trumpove clá?

Donald Trump zamestnáva celý svet, špeciálne otázkou uvalenia ciel. Ich výpočet je postavený na bizarnom a úplne nezmyselnom predpoklade, že obchodná bilancia by mala byť vždy prinajhoršom nulová. Čo zdražie? Odídu od nás fabriky? Vypočujte si rozhovor **Radovana Ďuranu** pre portál 360tka. A do pozornosti dávame aj komentár Obchodná vojna potrebuje stratégiu.

Colný šok prichádza

Trumpove clá poškodzujú nielen americkú ekonomiku (odhadovaná strata 2,7 p. b. rastu HDP medzi rokmi 2025–2027), ale aj ekonomiku globálnu, vrátane Slovenska. Európa by predovšetkým nemala reagovať zrkadlovo. Odvetné clá sú lákavé, ale neefektívne – obchodné vojny sa nedajú vyhrať lepším zbrojením. Prvý krok? Otvoriť obchod, nie ho zatvárať. Ak chceš niekoho postreliť cez clá, vždy ho trafíš cez vlastnú nohu. Celý komentár **Radovana Ďuranu** nájdete tu.

Radovan Ďurana v relácii Doslova:Trumpove clá sú jednostrannou agresiou. Únia by mala už dnes napísať všetkým partnerom vo svete

Aj v rozhovore pre HN Online hovoril **Radovan Ďurana** o dopadoch Trumpom avizovaných ciel. Aký zmysel majú clá Donalda Trumpa, keď ich všetci ekonómovia kritizujú? Ako by mala zareagovať Európska únia? Aj tento rozhovor si môžete zo záznamu pozrieť tu.

Obchod pod vplyvom cla

V roku 2023 prechádzali cez Atlantik medzi EÚ a USA tovary a služby v hodnote 4,4 mld. eur. Každý deň! Clá ekonomiku neochránia. Naopak, poškodia ju. Tú americkú, aj všetky ostatné. Clá totiž znamenajú vyššie ceny pre spotrebiteľov, menej možností pre firmy a straty na oboch stranách. Tejto téme sme venovali **celú publikáciu**, ktorú nájdete v **Téme III: Strategické odporúčania pre Európsku komisiu** nižšie.

TÉMA II: Ruská ekonomika

Ekonomika Ruska a tri vojnové roky

Hrozí Rusku kolaps ekonomiky? Koľko ho stojí vojna a z čoho tieto náklady ruský štát financuje? Čo sa môže v budúcnosti zmeniť? Na tieto a ďalšie otázky nájdete odpovede v novej publikácii **Ekonomika Ruska a tri vojnové roky**.

Stovky miliárd eur utopené na bojisku predstavujú pre krajinu s ekonomikou menšou ako ekonomika Talianska drastické náklady. Tieto straty však na hospodárstvo nepôsobia ako odpadnuté koleso na aute, ktoré celý stroj zastaví na mieste. Je to skôr defekt. Ekonomika sa trasie, dymí, zle zatáča, ale hýbe sa vpred.

Viac si o publikácii môžete prečítať aj priamo v tomto Market F**iness**e na strane 13 či na našom webe tu.

Realita sankcií voči Rusku

Aké ekonomické sankcie voči Rusku existujú a aký je ich dopad na slovenskú ekonomiku? Sankcie EÚ voči Rusku môžeme rozdeliť na štyri skupiny:

1. Sankcie voči konkrétnym fyzickým osobám
2. Finančné sankcie
3. Sankcie na export z EÚ do Ruska
4. Sankcie na import energií do EÚ

Viac o tom, že skutočný dopad sankcií EÚ voči Rusku je oveľa menší, než by sa z verejnej diskusie mohlo zdať, si môžete prečítať v komentári **Martina Vlachynského**.

Komentár si tiež môžete vypočuť ako INESS do UCHA po kliknutí na grafiku vľavo.

Zbrojenie ako keynesiánsky stimul

Plány zbrojenia prichádzajú do prostredia utlmeného hospodárskeho rastu v EÚ a dvojročnej recesie v Nemecku. Mnohí ich preto vidia ako spojenie príjemného s užitočným: prebuduje sa obrana a zároveň podporí priemysel. Nákup zbraní je stimulom v klasickom keynesiánskom zmysle. Prichádza do ekonomiky s chabým dopytom a s jasným zadaním. Z tohto pohľadu má oveľa lepšie predpoklady zvýšiť hospodársky rast a znížiť nezamestnanosť.

No nie je to žiaden čarovný prútik, o ktorý sme náhodou teraz zakopli. Ak by riešením hospodárskych problémov bolo chrliť tanky, spravilo by sa to už včera. Ako s každým stimulom, aj s týmto sú spojené problémy. Stimul do obrany len popresúva kapacity v rámci ekonomiky, no nezväčší ju. Prečítajte si celý komentár **Martina Vlachynského**.

Skutočný dôvod, prečo ruská ekonomika narástla

Odporúčame aj starší komentár **Martina Vlachynského** Prečo malo Rusko vyšší ekonomický rast ako bohaté štáty a k nemu krátke video, ktoré vysvetľuje rovnakú otázku. Určite ste to už počuli. Ruská ekonomika narástla v roku 2023 o 3 %. To je väčší rast, než mali bohaté demokratické štáty. Ale vedeli ste o tom, že ukrajinské HDP v roku 2023 narástlo až o 4,9 %? Ako je to možné, že ekonomiky krajín vo vojne rastú?

TÉMA III: Strategické odporúčania pre Európsku komisiu

V spolupráci s ďalšími 6 prestížnymi európskymi think tankami združenými v sieti **EPICENTER Network** predstavujeme sériu odporúčaní pre Európsku komisiu v štyroch kľúčových oblastiach. Tieto odporúčania komunikujeme v rámci policy aktivít siete EPICENTER Network priamo v Bruseli a tiež aj dôležitým aktérom na Slovensku. **Cieľom tohto úsilia je inšpirovať politikov v ich snahe vytvoriť pružnejšiu a konkurencieschopnejšiu ekonomiku EÚ - ktorá zabezpečí aj väčšiu slobodu, prosperitu a lepší život pre jej občanov.**

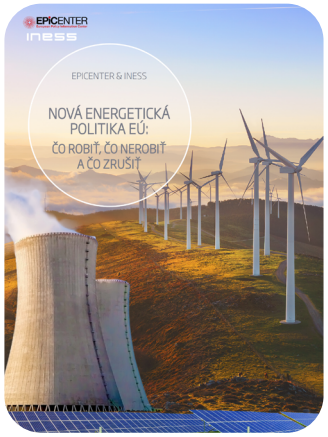
Obchod pod vplyvom cla

Obchodná vojna medzi USA a EÚ by mohla výrazne poškodiť európsku ekonomiku. Export tvorí viac ako 50 % HDP EÚ, zatiaľ čo v USA je to len 11 %. Ak sa clá zvýšia, zaplatíme za to my všetci – vyššími cenami a stratou pracovných miest. Riešenie? Menej ciel, menej regulácií a viac voľného obchodu. V novej publikácii odporúčame:

- Znižovanie dovozných ciel – lacnejší tovar pre spotrebiteľov.
- Odstraňovanie regulačných bariér – menej byrokracie pre podniky.
- Nové medzinárodné obchodné dohody – viac príležitostí pre európske firmy.

Prečítajte si viac v publikácii **Obchod pod vplyvom cla**.

Nová energetická politika EÚ: Čo robiť, čo nerobiť a čo zrušiť

Nová Európska komisia bude v nasledujúcom období čeliť výzvam a tlakom na úpravy Zelenej dohody (Green Deal). V novej publikácii popisujeme kroky, ako upraviť energetickú politiku tak, aby viedla k znižovaniu emisií CO_2 a zároveň v čo najmenšej miere oslabovala výkonnosť európskej ekonomiky a prosperitu občanov Európskej únie. Znižovanie emisií CO_2 je drahé a regulácie EÚ často diktujú, ako to máme robiť, namiesto toho, aby sa sústredili na hlavný cieľ – menej emisií. Ak by sa na väčšinu emisií uplatňovala jednotná cena uhlíka, investori aj spotrebitelia by sami rozhodli, ktoré technológie budú využívať viac a ktoré postupne prestanú. V publikácii **Nová energetická politika EÚ: Čo robiť, čo nerobiť a čo zrušiť** popisujeme východiskový stav a tiež aj argumenty, ktorými zdôvodňujeme naše odporúčania.

Digitálne oživenie EÚ: Ako regulácia bráni vzostupu európskych technologických lídrov

Regulácie vytvárajú namiesto podpory inovácií zbytočnú byrokraciu, ktorá spomaľuje rast technologických firiem a odrádza od nových projektov. GDPR kladie na podniky nadmerné administratívne požiadavky, zákon o digitálnych službách a regulácie umelej inteligencie trpia nejasnými pravidlami, ktoré vedú k nadmernému blokovaniu obsahu a brzdeniu vývoja nových technológií. Európa potrebuje flexibilnejší a konkurencieschopnejší regulačný rámec. Riešením je zjednodušenie GDPR pre startupy a malé podniky, jasnejšie definovanie pravidiel v digitálnych reguláciách a nezávislé presadzovanie existujúcich opatrení. Prečítajte si viac v novej publikácii **Digitálne oživenie EÚ: Ako regulácia bráni vzostupu európskych technologických lídrov**.

Nová inovačná politika EÚ

Najlepšou odpoveďou na Trumpove clá je viac obchodu, nízke dane a nebránenie vzniku inovácií. Konkurencieschopné tovary a služby dokáže zabezpečiť len inovatívna ekonomika. Inovácie to však majú v EÚ ťažké. Čelia mnohým prekážkam. Čo by politici v rámci EÚ mali urobiť?

- Odstrániť zbytočnú byrokraciu – nejde len o vypĺňanie formulárov, ale množstvo inovácií, ktoré kvôli tejto záťaži nikdy nevzniknú.
- Stopnúť nové regulácie – tie sú brzdou budúcnosti. Ich odstránenie v kombinácii s trhovou súťažou naštartuje inovačný rast.

Zoznam potrebných opatrení je oveľa pestrejší – nevyhnutné sú aj reformy na pracovnom trhu či v dôchodkovom zabezpečení. Viac sa dočítate v našej novej publikácii **Nová inovačná politika EÚ**.

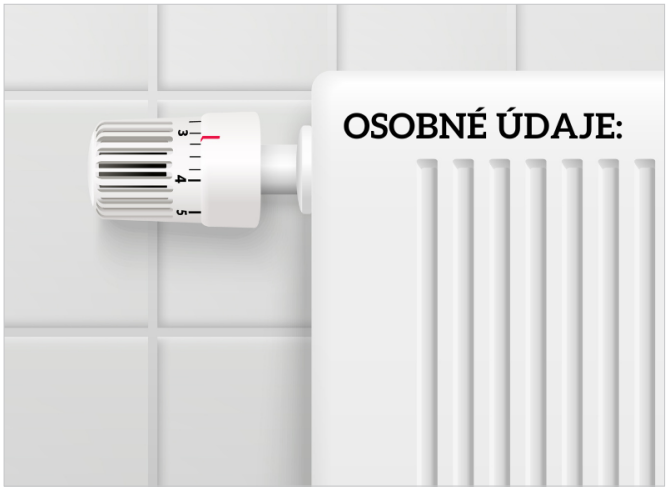
KOMENTÁRE

Energetická pomoc nie je ľudským právom. Štát zvolil najhorší možný spôsob

Radovan Ďurana

Najskôr treba vládu pochváliť za to, že konečne pristúpila na náš návrh znižovania rozsahu energetickej pomoci, ktorý presadzujeme už viac než dva roky. Energetické kompenzácie už nebudú poskytované plošne. Potiaľto dobré. Zvolila však ten najhorší možný spôsob.

Pod pláštikom argumentu „nízkych administratívnych nákladov" chce vytvoriť rozsiahlu databázu s komplexnými údajmi o každej domácnosti na Slovensku. Pre účely vyplatenia energopomoci bude používať, teda zbierať, údaje nielen o všetkých príjmoch domácností, o spotrebe energií, či vody, ale aj o vašom pohlaví či národnosti.

Príspevok nie je nevyhnutná potreba

Odhliadnime od toho, že pravdepodobnosť, že sa podarí prepojiť viacero informačných systémov do jedného vzorca, je na Slovensku veľmi nízka. Máme pestré skúsenosti s digitalizáciou za miliardy eur. Zásadným problémom tohto prístupu je práve automatizácia. Príspevok na výdavky na energie nie je ľudským právom.

Automaticky nie je ani ľudskou potrebou. Kým jedna domácnosť považuje svoju finančnú situáciu za neúnosnú, pre podobnú domácnosť môže byť prijateľná. Žiadať o pomoc by považovala za nemorálne a nedôstojné. Písalo nám nemálo dôchodcov, že politický úplatok v podobe 13. dôchodku odmietajú prijať a automaticky ho posielajú na charitu.

Adresná sociálna pomoc naplní svoju myšlienku solidarity a efektivity len vtedy, ak si o pomoc domácnosť sama požiada. Práve nutnosť podania žiadosti a doloženia vlastných výdavkov a príjmov vytvára potrebné dodatočné náklady.

Náklady oddelia tie domácnosti, ktoré potrebu sociálnej pomoci skutočne pociťujú, od domácností, ktoré vidia príležitosť na peniaze zadarmo, a v skutočnosti ju nepotrebujú. Prítomnosť na zozname príjemcov pomoci by pre ne bola nežiadúcou statusovou stigmou.

Citlivé údaje v rukách štátu

Tieto administratívne náklady sú žiadúce a férové vo vzťahu k tým, ktorí platia dane. Daňovníci potrebujú vedieť, že dane, ktoré im štát donútením zobral, nedostáva niekto, kto ich nepotrebuje. A tento proces posúdenia má svoje náklady, ktoré sú prirodzené a sú potrebnou súčasťou systému sociálnej pomoci. Snaha o vytváranie komplexnej databázy a automatizáciu prideľovania dávok tieto prirodzené kontrolné mechanizmy odstránia.

Energetická pomoc, pri ktorej domácnosť bude musieť o ňu požiadať a doložiť informácie o príjmoch a výdavkoch, sa skončí štátnou databázou, v ktorej bude možno tretina domácností. A to je veľký rozdiel oproti databáze všetkých domácností. Prečo je to dôležité? Koncentrácia citlivých údajov o domácnostiach je síce snom všetkých analytikov, ale v rukách štátnych úradníkov a politikov vytvára riziká zneužitia a únikov.

Pridajme si k tomu riziká (v slovenskom kontexte skôr istoty) násobného predraženia vzniku tejto databázy. Tieto riziká nie sú vyvážené výhodami automatizovaného systému. Automatizované poskytovanie energetickej pomoci nebude nikdy také adresné, ako systém individuálneho posudzovania žiadostí.

Poznámka pod čiarou: V doložke vybraných vplyvov ministerstvo bez problémov priznalo, že nezvažovalo inú alternatívu riešenia adresnej pomoci. Aj toto je výsledok nezodpovedného prístupu súčasnej vlády, ktorá opätovne a bezdôvodne **vynechala verejnosť z pripomienkového konania**.

aktuality, 14.3. 2025

Byrokratický index 2024

Martin Vlachynský

Slovensko vedie s najvyššou byrokratickou záťažou, Poľsko najviac vychádza v ústrety podnikateľom.

Viaceré existujúce rebríčky konkurencieschopnosti hodnotia faktory, ako je vymožiteľnosť práva, infraštruktúra a daňové právo – z pohľadu podnikania. Často im však chýba prístupný, praktický preklad toho, ako tieto faktory ovplyvňujú každodennú činnosť malých podnikov.

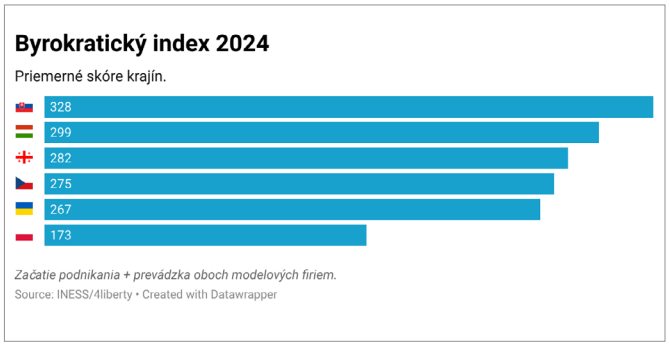
Byrokratický index vyvinul INESS v roku 2016 s cieľom odstrániť túto medzeru. Jeho cieľom je poskytnúť podrobný zoznam a kvantifikáciu byrokratickej záťaže, ktorej čelia malé a stredné podniky.

Po trojročnej prestávke sme prepracovali metodiku a prichádzame s novým porovnaním, pripraveným v spolupráci so šiestimi európskymi partnermi zo **siete** **4Liberty.eu**. Okrem európskej verzie sa každoročne nezávisle vypracúva latinskoamerický náprotivok pripravený s pomocou INESS, Index byrokracie.

Celkové poradie

Celkové výsledky sú vypočítané ako priemerný kumulatívny čas potrebný na založenie a prevádzku malého hotela a priemyselného podniku.

Slovensko sa v celkovom hodnotení byrokracie umiestnilo najvyššie, nasledované Maďarskom a Gruzínskom. Najnižšiu mieru byrokracie v Indexe zaznamenalo Poľsko, nasledované Ukrajinou.

Metodika

Byrokratický index využíva jednoduchý prístup. V spolupráci s odborníkmi z odvetvia identifikuje všetky štátom požadované administratívne úlohy pre dva modelové podniky: malý priemyselný podnik a malý hotel, oba s 10 zamestnancami.

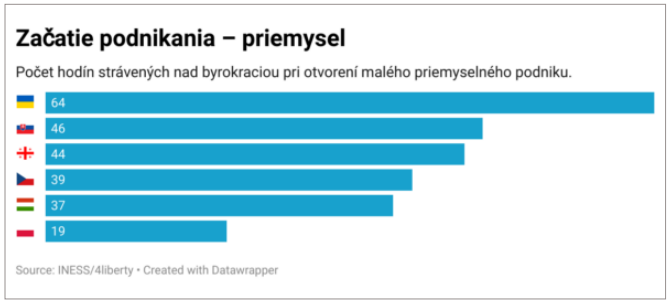
Tieto úlohy sú zoskupené do kategórií „začatie podnikania" a „prevádzkovanie podniku", pričom ku každej z nich sú priradené časové nároky. Výsledky sa merajú v hodinách administratívnej práce potrebnej na administratívne splnenie všetkých úloh uložených zákonmi.

Ďalšie zistenia

1. Začatie podnikania

Založiť modelovú priemyselnú prevádzku bolo z pohľadu časovej náročnosti v roku 2024 najjednoduchšie v Poľsku, kde to zabralo len 19 hodín. Naopak, najnáročnejšie to bolo na Ukrajine so 64 hodinami, kde však byrokraciu komplikuje aj vojnový stav.

Slovensko sa v byrokratickej náročnosti založenia podnikania ocitlo na druhom najhoršom mieste s hodnotou 46 hodín byrokracie.

Založenie malého hotela bolo vo všetkých krajinách náročnejšie, najmä kvôli prísnym hygienickým predpisom. Aj v tomto prípade bolo Slovensko na nelichotivom druhom mieste so 75 hodinami.

2. Prevádzka podniku

Kategória „prevádzka podniku" meria ročný počet hodín administratívnej práce už založených malých firiem. Na nežiaducom čele rebríčka byrokratických nákladov sa umiestnilo Slovensko s 272 hodinami na prevádzku drobnej priemyselnej výroby (34 pracovných dní).

Za Slovenskom nasledovalo Maďarsko. Naopak, najnižšiu byrokratickú záťaž spomedzi šiestich zúčastnených krajín mali Ukrajina a Poľsko.

Prevádzkovanie hotela nebolo všeobecne byrokraticky náročnejšie v porovnaní s priemyselným podnikom. Aj v tomto hodnotení má najvyššie byrokratické náklady Slovensko, o jedinú hodinu pred Maďarskom.

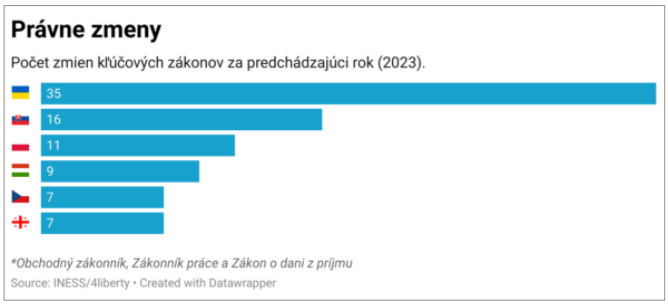

V štyroch krajinách vrátane Slovenska tvorila väčšinu byrokratických nákladov na prevádzku podniku administratíva spojená s administratívou zamestnávania. V Česku a Poľsku však bola hlavnou príčinou byrokracie bežná prevádzka, zahŕňajúca administráciu daní, administráciu odpadov či rôzne certifikačné služby.

3. Právne zmeny

Významnou podkategóriou v rámci indexu sú náklady na právne zmeny. Analyzujeme zmeny troch hlavných predpisov súvisiacich s podnikaním, a to Zákona o dani z príjmu, Zákonníka práce a Obchodného zákonníka. Ukrajina zaznamenala najvyšší počet právnych zmien, nasledovaná s veľkým odstupom Slovenskom. Najstabilnejšia bola legislatíva v Gruzínsku a Česku.

Záver

Byrokracia predstavuje ekonomickú mŕtvu váhu, ktorá znižuje ziskovosť a brzdí investície. Dokonca aj EÚ uznala nadmernú byrokraciu ako významný problém v nedávnych správach Lettu a Draghiho. Správa opisuje byrokraciu ako „zlodeja času" a „nákladovú hnaciu silu", ktorá bráni investíciám, potláča inovácie a brzdí rast.

Táto obava je obzvlášť naliehavá vzhľadom na konkurenčný tlak zo strany krajín ako USA a Čína. Byrokratická záťaž neúmyselne zvýhodňuje neeurópske spoločnosti, ktoré nepodliehajú podobným regulačným obmedzeniam.

Pre každú vládu by preto malo byť znižovanie byrokracie trvalým cieľom a zároveň procesom.

Zúčastnení členovia projektu:
- **INESS** (Inštitút ekonomických a spoločenských analýz), **Slovensko**
- **Institut liberálních studií**, **Česko**
- **NESG** (New Economic School Georgia), **Gruzínsko**
- **Nadácia slobodného trhu**, **Maďarsko**
- **FOR** (Civic Development Forum), **Poľsko**
- **IER** (Institute for Economic Research and Policy Consulting), **Ukrajina**

Byrokratický index 2024 bolo možné zostaviť vďaka podpore **Nadácie Friedricha Naumanna v strednej Európe**.

iness.sk, 25.2. 2025

Programová vyhláška nás postrkuje k dôležitej diskusii

Martin Vlachynský

Pripomienkové konanie k oneskorenej programovej vyhláške sa skončilo. Hoci sa ministerstvo na nej vytrápilo, nespokojnosť poskytovateľov bude asi pretrvávať. Nárast minimálnych súm výdavkov na zdravotnú starostlivosť oproti očakávanej skutočnosti 2024 dosahuje 2,84 %, čo je menej ako očakávaná inflácia na tento rok, aktuálne odhadnutá na 3,7 %. Poisťovniam ostane ešte „vata" zhruba 170 miliónov eur nad minimálny limit určený vyhláškou, o ktoré sa poskytovatelia môžu pobiť a vďaka ktorým je nárast rozpočtu verejného zdravotného poistenia o 5 %.

Slonom v miestnosti sú úsporné opatrenia. Ak si odmyslíme automatické úspory vďaka nižšej DPH, ostáva naplniť úspory v objeme viac ako 340 miliónov eur. Okrem večne nadstreľovaných úspor v liekoch a pomôckach (už januárové čísla poisťovní hovoria, že výdavky na lieky rastú, hoci podľa rozpočtu by mali klesať) majú nemocnice usporiť 124 miliónov efektívnejším hospodárením, napríklad aj vďaka dohodnutému auditu. Ja som síce veľkým fanúšikom auditu, no zároveň veľkým skeptikom. Pokiaľ ho nebude vykonávať nezávislá inštitúcia, šance na reálne výsledky považujem za minimálne.

Najviac ma však v doložke vplyvov k vyhláške zaujal úvod. Autori v ňom vyratúvajú percentuálne nárasty zdrojov v systéme medzi rokmi 2019 – 2024:

- od roku 2019 do roku 2024 sa zdroje na financovanie celej zdravotnej starostlivosti zvýšili z 4,91 mld. eur na 7,91 mld. eur (teda o 61 %),
- financovanie ústavnej zdravotnej starostlivosti sa od roku 2019 do roku 2024 zvýšilo z 1,45 mld. eur na 2,78 mld. eur (teda o 92 %),
- financovanie liekov a dietetických potravín sa od roku 2019 do roku 2024 zvýšilo z 1,09 mld. eur na 1,67 mld. eur (teda o 53 %),
- financovanie špecializovanej ambulantnej starostlivosti sa od roku 2019 do roku 2024 zvýšilo z 997 mil. eur na 1,43 mld. eur (teda o 43 %), a
- financovanie všeobecnej ambulantnej starostlivosti sa od roku 2019 do roku 2024 zvýšilo z 290 mil. eur na 469 mil. eur (teda o 62 %).

Táto stať s ďalším textom príliš nesúvisí – autori akoby iniciatívne chceli podporiť širšiu diskusiu o zdrojoch v zdravotníctve. Súhlasím a pripájam sa.

Pre porovnanie, inflácia v období 2019 – 2024 dosiahla kumulatívne 35 %, rast nominálneho HDP 39 % a rast priemernej mzdy o 36 %. Rast celkových príjmov vo verejnom rozpočte bol v rovnakom období 44 % a rast výdavkov 65 %. Z toho vyplýva, že verejné zdroje v zdravotníctve ako celku, aj vo všetkých pod-segmentoch, pribúdajú oveľa rýchlejším tempom, než rastie naša ekonomika a rýchlejšie, ako rastú ceny. Pribúdajú zároveň rýchlejšie, ako rastú daňovo-odvodové príjmy štátu. Jediné, čo „drží tempo", sú celkové verejné výdavky. Môžeme tak vysloviť hypotézu, že skutočným prediktorom výdavkov v zdravotníctve je celkový vývoj verejných výdavkov. Každému ministerstvu rovným dielom!

Ak by výdavky na zdravotníctvo rástli tempom rastu ekonomiky (alebo inflácie, alebo priemerných miezd, keďže kumulatívna zmena celej trojice bola veľmi podobná), bolo by minulý rok v zdravotníctve o 1,2 miliardy menej. Táto suma je niečo ako „politický bonus" pre zdravotníctvo. Napriek tomu ako pacienti, tak poskytovatelia majú pocit prehlbujúcej sa mizérie v sektore.

Z toho mi vyplývajú dva body do debaty o zdrojoch. Prvým bodom je schopnosť efektívne naložiť s dodatočnými zdrojmi. V tejto otázke vyčnievajú najmä nemocnice, ktoré si vyslúžili s prehľadom najvyšší rast zdrojov. Ak by sme opäť použili porovnanie s HDP/infláciou/mzdami, majú o 800 miliónov eur viac oproti ekonomickej trajektórii krajiny. A pozor, v tejto sume ešte nie je Plán obnovy! Napriek tomu to príliš nepomohlo ani len v otázke prevádzkových výsledkov.

Druhým bodom je otázka ďalšieho rastu zdrojov. Samotnému faktu, že výdavky na zdravotníctvo rastú rýchlejšie ako ekonomika, neprikladám žiaden hodnotiaci úsudok. Ekonomika krajiny nie je strnulá, mení sa. Starnúce a bohatnúce obyvateľstvo bude dopytovať viac zdravotných služieb vo svojom spotrebnom koši. Je to v úplnom poriadku.

Kde sa však tieto ďalšie zdroje vezmú? Napísal som, že výdavky na zdravotníctvo rástli približne rovnakým tempom, ako verejné výdavky. Lenže samotné verejné výdavky rástli podstatne vyšším tempom, než si mohla naša ekonomika dovoliť. Jasným prejavom je katastrofálny deficit verejných financií.

Ďalšie „nadproporčné" navýšenie verejných zdrojov v zdravotníctve bude v nasledujúcich rokoch možné len za predpokladu, že zdravotníctvo sa dostane na rebríčku politických priorít na vrchol a bude ušetrené konsolidácie na úkor iných položiek. Pravdepodobnejšia je však druhá možnosť – rast verejných zdrojov v zdravotníctve sa spomalí na tempo, ktoré bude bližšie k výberu daní a odvodov.

To by znamenalo, že v zdravotníctve sa bude vďaka dopytu pacientov otvárať stále väčší priestor na súkromné zdroje. Téma spoluúčasti, pripoistenia a komerčných úhradových schém tak bude stále významnejšia.

Medicína, 31.3. 2025

K téme zdravotníctva dávame do pozornosti aj rozhovor **Martina Vlachynského v podcaste** Zdravotníckeho denníka – Perspektívy zdravia s témou **Pre starnutie populácie bude menej peňazí aj lekárov**.

A tiež **komentár Kto vyjedá nemocničné hrozienka?** k otázke, či si nemocnice nižšej inštancie – tu sa často implikuje, že najmä súkromné – vyberajú ľahkých a profitabilných pacientov a ostatných posielajú väčším štátnym nemocniciam, ktorí na nich následne robia dlhy.

Keď sa škôlka zmení na školu

Róbert Chovanculiak

Vo svete dochádza k predlžovaniu školskej dochádzky. Stále väčšia časť ľudí trávi na školách stále väčšiu časť dospelosti. Ale k predlžovaniu školskej dochádzky môže dochádzať aj z opačného konca. Znižovaním veku, kedy deti nastupujú do školy. Alebo postupným prenikaním formálneho vyučovania už do škôlok.

S niečím podobným máme skúsenosti aj tu na Slovensku. Od 1. septembra 2021 musí povinne každé dieťa, ktoré dosiahne päť rokov, nastúpiť na povinné predprimárne vzdelávanie. Možno si poviete, že to nie je to isté ako rok školy navyše. Neviem, kedy ste absolvovali škôlku, ale v súčasnosti už existuje Štátny vzdelávací program aj pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, ktorý na 112 stranách popisuje, ako by to v nich malo vyzerať. Vrátane cieľov a obsahu

vzdelávania v siedmych vzdelávacích oblastiach a výkonových a obsahových štandardov vzdelávania. Škôlka už nie je žiadny holubník. Oficiálne existuje ministerské usmernenie pre postup pri ospravedlňovaní neprítomnosti detí, ktorý je rovnaký pre materské ako pre základné a stredné školy.

Našťastie sa však stále väčšina škôlok na Slovensku nezmenila na pracovné tábory. Deti sa tam väčšiu času hrajú a keď ich tam na pár dní nechcete poslať, nemusíte zháňať ospravedlnenky u lekárov. Každopádne, zavedením povinnej predškolskej dochádzky a vytvorením štátnych vzdelávacích programov máme vybudovaný inštitucionálny základ pre utopenie aj piateho roku života detí vo svete formálneho vzdelávania.

Vo svete existujú krajiny, kde sa o také niečo tvorcovia verejných politík už pokúsili. A preto je užitočné sa pozrieť, ako to dopadlo.

V roku 2022 bola publikovaná doteraz najkvalitnejšia experimentálna štúdia o vplyve akademického predprimárneho vzdelávania. Mala mimoriadne robustný dizajn: zapojili do nej 3 000 detí, sledovala ich počas ôsmich rokov; a bola realizovaná ako randomizovaná kontrolovaná štúdia – zlatý štandard vo vedeckom výskume. Výskum prebiehal v štáte Tennessee, kde ministerstvo školstva vytvorilo program pre štvorročné deti zo znevýhodneného prostredia. Cieľom bolo poskytnúť im bezplatné a kvalitné akademické vzdelávanie už v ranom veku, aby dobehli svojich rovesníkov z bežných rodín.

Tento program však nebol len rozšírenou verziou klasickej škôlky. Deti v rámci neho denne trávili najmenej 5,5 hodiny formálnym učením s cieľom rozvíjať základné gramotnosti. Kurikulum bolo prísne štandardizované a na rozdiel od bežných škôlok museli mať učitelia vysokoškolské vzdelanie, špeciálnu certifikáciu a mzdy na úrovni učiteľov základných škôl. Výskumná inštitúcia National Institute of Early Education Research ohodnotila program ako jeden z najlepších – spĺňal 9 z 10 kritérií ideálneho predškolského vzdelávania. Škôlky sa tak de facto zmenili na školy.

Do výskumu zaradili len tie škôlky a oblasti, kde sa prihlásilo oveľa viac záujemcov, než bola kapacita a o prijatí detí sa preto rozhodovalo v lotérii. Tak vznikol prirodzený experiment a jeho prvé výsledky boli publikované už v roku 2018: po absolvovaní akademickej škôlky dosahovali deti lepšie výsledky v čítaní aj počítaní než ich vrstovníci v kontrolnej skupine. Lenže to sa otočilo po prvých rokoch základnej školy. V treťom ročníku už deti, ktoré program absolvovali, zaostávali. A čo bolo horšie, mali viac disciplinárnych problémov a častejšie im diagnostikovali poruchy učenia.

Keď výskumníci v roku 2022 analyzovali výsledky až do šiestej triedy, ukázalo sa, že rozdiely sa ešte prehĺbili. Deti z akademickej škôlky dosahovali horšie výsledky v čítaní, matematike aj prírodovedných predmetoch. A rovnako sa prehĺbili aj ich ďalšie problémy. Mali o 74 % vyššiu pravdepodobnosť diagnostikovania poruchy učenia a o 48 % väčšiu pravdepodobnosť, že sa dopustia nejakých prehreškov a porušení školských pravidiel.

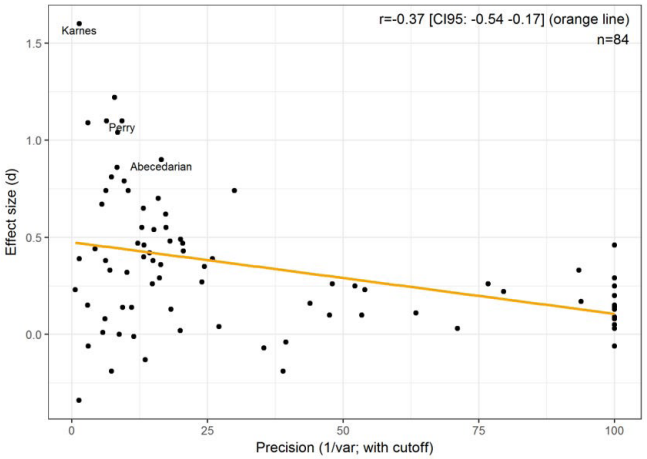
Psychológ Peter Gray zhrnul tieto výsledky tvrdením, že ak by bola akademická škôlka liekom alebo potravinovou prísadou, americký úrad FDA by ju okamžite zakázal.

Mnoho ľudí tento negatívny dopad skorého akademického učenia prekvapil. No z hľadiska širšieho výskumu nejde o ojedinelý prípad. Už v 70. rokoch sa v Nemecku ukázalo, že akademicky orientované škôlky môžu mať negatívne dlhodobé dôsledky. Podobné výsledky priniesli aj niektoré štúdie z USA, najmä výskumy na afroamerických a chudobných deťoch v Michigane. Kanadsky výskumný inštitút CRRU zhrnul výskum skorého vystavenia malých detí akademicky orientovanému vzdelávaniu ako možnosť „málo získať a veľa stratiť."

Ako je potom možné, že analytici a úradníci stále dokola zdôrazňujú dôležitosť predškolského vzdelávania a volajú po vyššom podiele detí v škôlkach? Odpoveď je, že okrem výskumu vyššie existuje aj veľké množstvo výskumov, ktoré preukazujú dlhodobé pozitívne dopady predškolského vzdelávania. Hlavne pokiaľ sa nejedná o špecificky akademicky zamerané škôlky. A na tomto závere bol vo vedeckej obci dlhé dekády konsenzus. Veci sa však začali posledné roky meniť a tvorcovia verejných politík si ešte nestihli aktualizovať najnovšie poznatky.

Množstvo dokonca aj dnešného výskumu o vplyvoch predškolského vzdelávania je postavené na analyzovaní dát z dvoch menších projektov, ktoré sa uskutočnili v 60. a 70. rokoch v USA. Prvý sa volal Perry Preschool projekt a druhý Abecedarian projekt. Oba boli zamerané na deti z chudobných rodín, boli veľmi nákladné a poskytovali deťom aj celým rodinám komplexnú pomoc. A čo je najdôležitejšie, každého sa zúčastnilo menej ako 60 detí. Do dnešného dňa tak existuje viac napísaných štúdií o týchto deťoch než sa ich zúčastnilo experimentu. Nehovoriac o desiatkach tisíc citácií v odbornej literatúre. Dodnes sa píšu výskumy (2023) o deťoch z pôvodného výskumu, ktoré už dnes majú svoje deti.

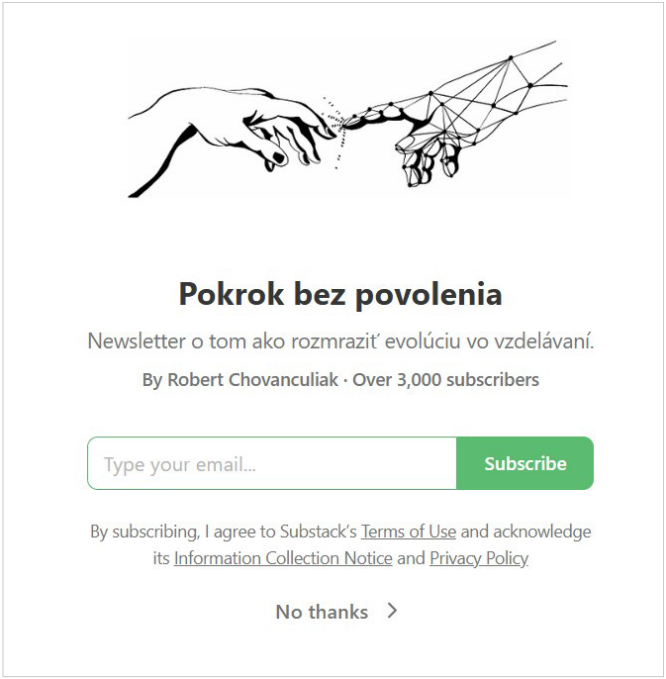
Ide o fascinujúci fenomén, ale problém je očividný: z malej vzorky je jednoducho veľmi náročné vymačkať všeobecnú pravdu, nech použijete akokoľvek sofistikované štatistické metódy. Graf nižšie ukazuje vzťah medzi veľkosťou skúmanej vzorky a odhaleným efektom v štúdiách predškolského vzdelávania. Vidíte, že dva legendárne projekty patria medzi tie výskumy s veľmi malou vzorkou a zároveň vysokým nameraným efektom. A naopak, čím vyššia je štatistická presnosť vďaka väčším vzorkám, tým nižšie sú preukázané tieto efekty.

Podporovatelia myšlienky „čím viac detí v škôlkach, tým lepšie“ neopierajú svoje presvedčenie len o staré a malé experimenty. Často argumentujú aj novšími observačnými a korelačnými štúdiami. Tie porovnávajú deti, ktoré chodili do škôlky s tými, ktoré nechodili, pričom sa snažia pomocou rôznych štatistických techník zabezpečiť, aby porovnávali „jablká s jablkami“. Lenže to je v praxi veľmi ťažké. Potom sa ľahko deje, že tieto štúdie nepopisujú ani tak vplyv navštevovania škôlok na budúcnosť detí, ale vplyv rozdielnych rodín, výchovy a predovšetkým vrodených predispozícií detí na ich budúcnosť.

Každopádne, kvalita týchto štúdií a použitých štatistických metód sa v čase zlepšuje a je to vidieť aj na v odhalených efektoch. Sú neustále nižšie. Čím je výskum novší, tým odhaľuje menší vplyv predškolského vzdelávania.

Ani tu text ešte nekončí. Ak by ste si chceli prečítať ešte viac, pokračovanie spolu aj s ďalšími grafmi, ilustrujúcimi výsledky, nájdete priamo v newslettri Róberta Chovanculiaka ***Pokrok bez povolenia*** *tu.*

Pokrok bez povolenia, 20.3. 2025

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme v newslettri **Týždeň s INESS**

Týždeň s INESS

Týždenný newsletter **Týždeň s INESS** je sprievodca najaktuálnejšími správami zo sveta ekonómie a práce INESS. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, kliknite sem. Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na gabriela.greskova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Chcem podporiť INESS

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku.
Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Tajomstvo úspechu a tragédie Židov: veľa sa uč, zodpovedne obchoduj a presťahuj sa do mesta

Židia sa ani v 21. storočí v západnom svete nemôžu cítiť úplne bezpečne. Preto sme sa rozhodli vydať publikáciu, ktorej cieľom je pomocou ekonomickej analýzy židovských inštitúcií prispieť k potlačeniu antisemitizmu.

Od staroveku až po novovek sa väčšinové obyvateľstvo pozeralo na Židov s podozrením. Boli často predmetom rôznych konšpirácií a vymyslených sprisahaní, ktoré v prípade zhoršenia ekonomickej a sociálnej situácie vyústili nielen do obviňovania, prenasledovania a vyháňania, ale aj do pogromov či holokaustu. V našej publikácii ukazujeme, že úspech tejto menšiny, ktorej sa nadproporčne darilo, sa dá vysvetliť štandardnými ekonomickými faktormi: Po prvé, židovské spoločenstvo prikladá **vysokú dôležitosť vzdelaniu**. Židovský boh vyžaduje od rodičov, aby posielali svoje deti do škôl a Židia boli prvým spoločenstvom, ktoré už pred viac ako 1 500 rokmi dosiahlo všeobecnú školskú dochádzku. Židovská menšina tak dlhšie ako jedno milénium tvorila ostrovy gramotnosti v negramotnom svete. Po druhé, **židovské náboženské inštitúcie umožňujú kooperáciu a obchod**, a to aj bez podpory verejných inštitúcií. Vďaka rozsiahlej talmudskej literatúre, rabínskym súdnym dvorom a rôznym náboženským komunitám si dokázali židovskí obchodníci zabezpečiť poskytovanie služieb „práva a poriadku" (governance) naprieč rôznymi krajinami.

Viac sa dočítate **v publikácii** tu.

Ekonomika Ruska a tri vojnové roky

Hrozí Rusku kolaps ekonomiky? Koľko ho stojí vojna a z čoho tieto náklady ruský štát financuje? Čo sa môže v budúcnosti zmeniť?

Na tieto a ďalšie otázky nájdete odpovede v novej publikácii **Ekonomika Ruska a tri vojnové roky**.

Po troch rokoch vojny na Ukrajine nie je ruská ekonomika v kolapse, ale jej stav sa zhoršuje. Hoci sa krajina zatiaľ ekonomicky „neprepadla", náklady vojny sú extrémne a smerujú k dlhodobému opotrebovaniu hospodárskeho potenciálu.

- Ruská ekonomika nezastavila svoju činnosť, ale funguje pod čoraz väčším tlakom.
- Do budúcna ju ohrozuje najmä možný pokles cien ropy.
- Ekonomické „opotrebovanie" znižuje schopnosť krajiny viesť dlhú vojnu v pôvodnom tempe.
- Bez zmien čaká Rusko finančná kríza a oslabenie produkčných schopností.

Stovky miliárd eur utopené na bojisku predstavujú pre krajinu s ekonomikou menšou ako ekonomika Talianska drastické náklady. Tieto straty však na hospodárstvo nepôsobia ako odpadnuté koleso na aute, ktoré celý stroj zastaví na mieste. Je to skôr defekt. Ekonomika sa trasie, dymí, zle zatáča, ale hýbe sa vpred.

Celú publikáciu nájdete na našom webe tu.

Digitálne oživenie EÚ: Ako regulácia bráni vzostupu európskych technologických lídrov

Informačné technológie a digitálne služby sú sektorom, v ktorom ekonomika EÚ v poslednom období výrazne zaostáva za prudkým rozvojom v USA. Toto porovnanie je častou témou verejnej diskusie, ale menej sa už hovorí o tom, ako tento nepriaznivý stav zmeniť.

V novej publikácii **Digitálne oživenie EÚ** s podtitulom **Ako regulácia bráni vzostupu európskych technologických lídrov** konštatujeme, že je to práve **rozsiahla regulácia digitálneho sektora**, ktorá v Európskej únii **bráni rozvoju technologických lídrov** a spomaľuje digitálne oživenie.

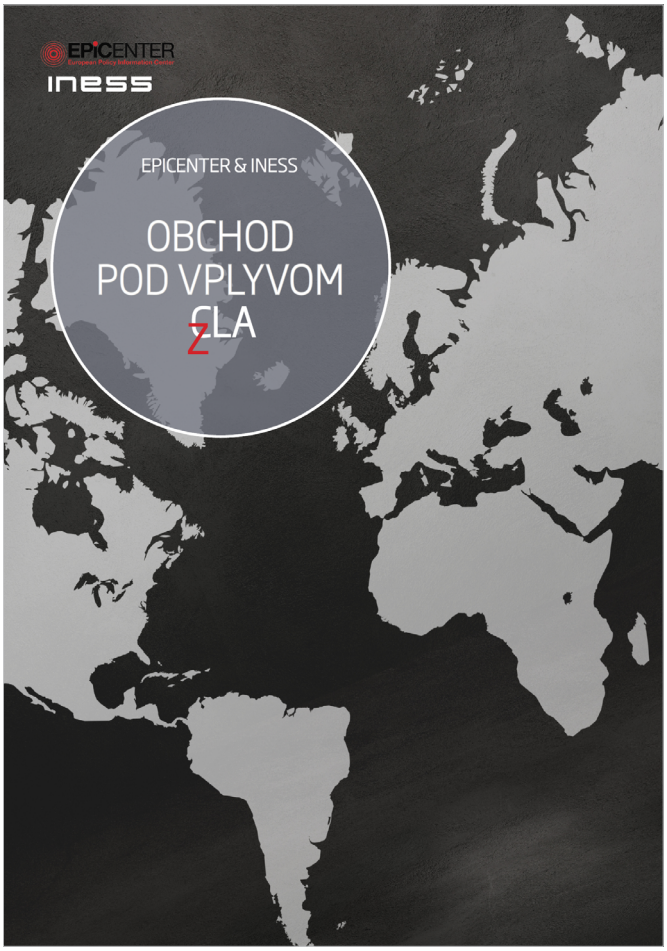
GDPR kladie na podniky nadmerné administratívne požiadavky, zákon o digitálnych službách a regulácie umelej inteligencie trpia nejasnými pravidlami, ktoré vedú k nadmernému blokovaniu obsahu a brzdeniu vývoja nových technológií.

Európa potrebuje flexibilnejší a konkurencieschopnejší regulačný rámec. Riešením je zjednodušenie GDPR pre startupy a malé podniky, jasnejšie definovanie pravidiel v digitálnych reguláciách a nezávislé presadzovanie existujúcich opatrení. Prehodnotenie zákona o umelej inteligencii a jeho pravidelná aktualizácia by zabezpečili, že nebude brzdiť technologický pokrok.

Táto publikácia je druhou zo série odporúčaní, ktoré v rámci policy aktivít prestížnych európskych think tankov združených v sieti EPICENTER Network budeme komunikovať priamo v Bruseli Európskej komisii.

Obchod pod vplyvom cla

Neexistuje účinnejší spôsob zvyšovania miery chudoby, ako je obmedzenie voľného obchodu.

Odpoveď, ako dosiahnuť opak, je tu: **Obchod pod vplyvom cla**

V tejto publikácii Európskej komisii odporúčame, **aby clá na dovozy z USA nezvyšovala, ale naopak znižovala**.

V roku 2023 prechádzali **každodenne** cez Atlantik medzi EÚ a USA **tovary a služby v hodnote 4,4 miliardy eur**. Namiesto podpory voľného obchodu však došlo k zavádzaniu nových obchodných prekážok.

Obchodná vojna medzi USA a EÚ by mohla výrazne poškodiť európsku ekonomiku. Export tvorí viac ako 50 % HDP EÚ, zatiaľ čo v USA je to len 11 %. Ak sa clá zvýšia, zaplatíme za to my všetci – vyššími cenami a stratou pracovných miest. **Riešenie?** Menej ciel, menej regulácií a viac voľného obchodu:

- Znižovanie dovozných ciel – lacnejší tovar pre spotrebiteľov.
- Odstraňovanie regulačných bariér – menej byrokracie pre podniky.
- Nové medzinárodné obchodné dohody – viac príležitostí pre európske firmy.

Táto publikácia je treťou zo série odporúčaní, ktoré v rámci policy aktivít prestížnych európskych think tankov združených v sieti EPICENTER Network budeme komunikovať priamo v Bruseli Európskej komisii.

Nová inovačná politika EÚ

Trumpove clá sú nepochybne zlým krokom z pohľadu zvyšovania prosperity vo svete. Zlým krokom by však bolo aj to, ak by EÚ na tieto clá odpovedala zavedením nových ciel na dovozy z USA.

Najlepšou odpoveďou na Trumpove clá je viac obchodu, nízke dane a nebránenie vzniku inovácií.

„Obchodné „vojny" sa na rozdiel od klasických vojen nedajú vyhrať väčším zbrojením a protiútokmi (zavádzaním a zvyšovaním ciel). Naopak, šancu na obojstrannú výhru (viac prosperity) zvýšite tým, že prestanete bojovať, zahodíte zbrane (clá) a necháte tovat voľne prúdiť."

Konkurencieschopné tovary a služby dokáže zabezpečiť len inovatívna ekonomika. Inovácie to však majú v EÚ ťažké. Čelia mnohým prekážkam, o ktorých píšeme v najnovšej publikácii **Nová inovačná politika EÚ**.

EÚ potrebuje v oblasti inovácií prehodiť výhybku. Štáty by sa nemali venovať tvorbe schém na podporu inovácií či sa dokonca pokúšať inovácie samy vytvárať. Čo by v tejto oblasti štáty robiť mali, je odstraňovanie prekážok ich vzniku. Inovácie sú každodenným chlebíčkom podnikateľov, stačí im v tom nebrániť.

Táto publikácia je štvrtou zo série odporúčaní, ktoré v rámci policy aktivít prestížnych európskych think tankov združených v sieti EPICENTER Network budeme komunikovať priamo v Bruseli Európskej komisii.

PODUJATIA

Ekonomické reči: Tajomstvo úspechu a tragédie Židov

V útulnej atmosfére Kafe Scherz v Bratislave sa 8. apríla uskutočnila ďalšia diskusia zo série Ekonomické reči. Tentoraz ju viedol **Róbert Chovanculiak** z INESS, ktorý v diskusii privítal predsedu Ústredného zväzu židovských náboženských obcí **Richarda Dudu** a hlavného slovenského rabína **Michaila Kapustina**.

Hlavnou témou bol vzťah medzi židovskou kultúrou, vzdelaním a ekonomickým úspechom. Diskusiu sme organizovali pri príležitosti vydania novej publikácie z dielne INESS s rovnomenným názvom Tajomstvo úspechu a tragédie Židov. Róbert Chovanculiak sa v nej zameral na historické, kultúrne a ekonomické mechanizmy, ktoré prispeli k úspechu židovskej komunity, a ktorú si môžete prečítať na našej stránke tu.

Silnou časťou diskusie boli charakteristiky vzdelávania a výchovy detí v židovských komunitách. Zaznelo, že vzdelanie je v židovskej tradícii vnímané ako povinnosť a cnosť (tzv. micva), deti sa už od útleho veku učia čítať Tóru a zapájajú sa do diskusií, v ktorých sú vnímané ako rovnocenní partneri, čím si rozvíjajú kritické myslenie. Práve diskusia, polemika a kritické myslenie boli opísané ako nástroje na riešenie konfliktov aj ako forma učenia.

Rovnako zaujímavý bol pohľad na obchod a ekonomickú gramotnosť – deti sú odmala vedené k finančnej zodpovednosti,

učia sa rozhodovať o peniazoch od raného veku. V diskusii hostia hovorili aj o Talmude – ako dokumente s presahom do obchodného práva, ktorý podporuje premýšľanie, reflexiu a hľadanie rôznych výkladov.

V neposlednom rade sa diskutujúci venovali princípom zakoreneným v židovskej kultúre, ktoré umožnili dlhodobý ekonomický úspech. Spomínaná bola podnikavosť a inovatívnosť, ale aj dôraz na dodržiavanie pravidiel a zmlúv, udržateľnosť hospodárenia a snaha riešiť prípadné spory.

Diskusia priniesla hlboký kultúrny a historický kontext, ktorý obohatil chápanie ekonomických úspechov židovskej komunity, a zároveň inšpiroval k zamysleniu nad hodnotami vzdelania, zodpovednosti a kritického myslenia. Hostia dopĺňali diskutované oblasti aj o príbehy z osobných životov a chýbať samozrejme nemohlo ani pár vtipov. Po diskusii nastal už tradične priestor pre otázky z publika, ktorý prítomné obecenstvo hojne využilo.

Ďakujeme naším hosťom a obecenstvu za účasť a skvelú diskusiu a tešíme sa na ďalšie stretnutie!

Prednáška INESS na seminári Klasickej ekonómie pre stredoškolákov

V utorok 8. apríla sa v priestoroch Poľnohospodárskej univerzity v Nitre uskutočnila ďalší seminár z cyklu Klasickej ekonómie pre stredoškolákov (KEPS), ktorý organizuje Konzervatívny inštitút Milana Rastislava Štefánika.

S témou „peniaze" ako hosť vystúpil zástupca INESS **Martin Vlachynský**.

KEPS je celoročný kurz, ktorý ponúka študentom možnosť prehĺbiť svoje ekonomické vedomosti a získať praktické zručnosti potrebné pre úspech v osobnom aj profesionálnom živote. Viac informácií nájdete tu.

INESS na online workshope IER

Ukrajinský think tank IER usporiadal v pondelok 24. marca medzinárodný online workshop na tému podnikateľského prostredia na Ukrajine.

IER bol ukrajinským partnerom INESS pri vytváraní **Byrokratického indexu** na rok 2024 a je členom medzinárodnej siete think tankov 4liberty.eu. Zástupca INESS, **Martin Vlachynský**, prijal pozvánku pozdielať skúsenosti s tvorbou Byrokraktického indexu.

Jeho cieľom je poskytnúť podrobný zoznam a kvantifikáciu byrokratickej záťaže, ktorej čelia malé a stredné podniky, a takýmto spôsobom bojovať proti byrokracii.

Viac o Byrokratickom indexe a výsledkoch pre rok 2024 si môžete prečítať na našom webe tu, alebo aj priamo v tomto Market F**iness**e na strane 7.

INESS na diskusnom fóre INOVATO

INOVATO je inovačná sieť a inovačné laboratórium, ktorú tvoria úspešní podnikatelia, špičkoví odborníci, talentovaní mladí ľudia a skúsení experti z rôznych oborov trhu, ktorí vzájomne zdieľajú svoje know-how a zdroje v oblasti inovácií.

Vo štvrtok 13.3.2025 v sále mestského úradu Vráble usporiadalo INOVATO tradičné diskusné fórum s podtitulom ***Baťovské princípy*** pre podnikanie v dnešnom svete. Medzi pozvaných rečníkov okrem podnikateľov a predstaviteľov akadémie bol pozvaný aj zástupca INESS **Martin Vlachynský** s prednáškou o aktuálnom ekonomickom dianí.

Cena štátu na bratislavských gymnáziách

Aj v marci pokračujeme v sérii prednášok Cena štátu, v ktorých prinášame študentom diskusie o verejných financiách, daniach a fungovaní štátu. **Richard Vilkus** sa prednedávnom stretol so študentmi dvoch bratislavských gymnázií.

V pondelok 3. marca zavítal na **Gymnázium C. S. Lewisa**, kde so študentmi debatoval o tom, ako sa rozdeľujú verejné zdroje, aký vplyv majú vládne výdavky na každého občana a prečo je dôležité sledovať hospodárenie štátu. V utorok 4. marca nasledovala prednáška na **Gymnáziu Metodova**, kde sa študenti zaujímali nielen o štátny rozpočet, ale aj o jeho dlhodobé udržanie a možné scenáre vývoja verejných financií.

Sme radi za pretrvávajúci záujem zo strany škôl. Viac o projekte **Cena štátu** sa dozviete na tomto webe.

VIDEÁ A PODCASTY

Slovensko spúšťa predaj štátnych dlhopisov: Oplatí sa investovať?

Aké výhody a riziká prinášajú? Oplatia sa vôbec bežným ľuďom? A hlavne - koľko to nakoniec bude stáť daňových poplatníkov? Aj keď štátne dlhopisy patria medzi bezpečnejšie investície, nie sú úplne bez rizika. Jedným z hlavných faktorov je inflácia, ktorá môže znížiť reálny výnos. „Ak inflácia prekročí 3 percentá, investor na tejto investícii prerobí," upozorňuje **Radovan Ďurana** v rozhovore s Filipom Kováčom **v podcaste SITA**.

Transakčná daň, vyššia DPH, zložitý systém. Slovensko na ceste do daňového pekla?

Posledná obdobie prinieslo slovenským podnikateľom nové dane, vyššie odvody a viac administratívy. Oplatí sa dnes vôbec podnikať na Slovensku, alebo je výhodnejšie presunúť biznis do zahraničia? V podcaste **Na rovinu o podnikaní** sa dozviete:

- Ako zmeny v DPH a daniach ovplyvnia podnikateľov?
- Prečo ubúda živnostníkov a oplatí sa viac eseročka?
- Aké opatrenia by mohli zlepšiť podnikateľské prostredie?
- Predstavujú aktuálne prepady na finančných trhoch hrozbu alebo príležitosť?

INESS na DNES #122: Prejavila sa konsolidácia tak, ako Kamenický plánoval?

Dane vláda bezprecedentne zvýšila a predsa vznikla diera 480 miliónov eur oproti plánu na daňovom výbere pre tento rok. Ako je to možné? A aké sú novinky a ďalšie známe dopady na nás všetkých pri zavádzaní transakčnej dane, minimálnej sadzby dane, dane z príjmov právnických osôb, DPH...?

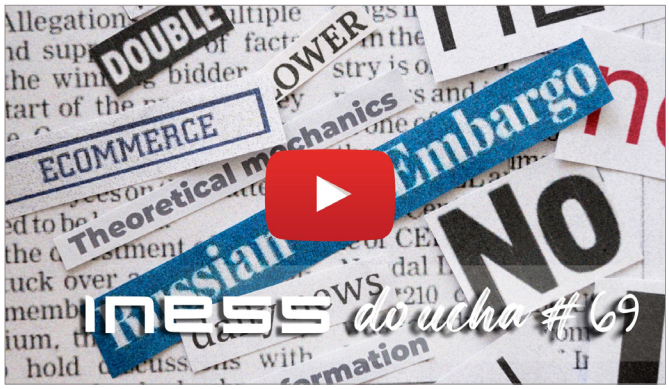
S **Richardom Vilkusom** Hovoríme trošku aj o Estónskej dani a prečo je super a máme aj zopár praktických tipov, ako sa dá aspoň trochu znížiť tieto novodaňové náklady v podnikaní.

INESS do UCHA #69: Realita sankcií voči Rusku

Skutočný rozsah sankcií EÚ voči Rusku je oveľa menší, než by sa z verejnej diskusie mohlo zdať. Aké ekonomické sankcie voči Rusku existujú a aký je ich dopad na slovenskú ekonomiku?

Najsilnejším nástrojom sú sankcie na finančný systém, ktoré však ovplyvňujú slovenskú ekonomiku len nepriamo. Bavíme sa však o znižovaní niečoho, čo v slovenskej ekonomike nehralo veľmi veľkú úlohu už pred sankciami. Oblasti, v ktorých dianie mnohí mylne pripisujú sankciám – najmä v prípade zemného plynu – sú v realite zasiahnuté zložitými vzťahmi na trhu. Vypočujte si viac v komentári **Martina Vlachynského**.

INESS do UCHA #68: Zelení, ale s rozumom

V INESS sme spojili sily s ďalšími šiestimi európskymi think-tankmi a novej Európskej komisii sme predložili návrh základných princípov pre zelenú, ale efektívnu EÚ.

Ako upraviť energetickú politiku EÚ tak, aby viedla k znižovaniu emisií skleníkových plynov a zároveň v čo najmenšej miere oslabovala výkonnosť európskej ekonomiky, konkurencieschopnosť jej priemyslu a prosperitu občanov Európskej únie? Vypočujte si viac v komentári **Martina Vlachynského** ako INESS do UCHA.

INESS do UCHA #67: Výkonnostné zmluvy nemusia garantovať výkon

Predchádzajúce vlády v rámci reformy vysokých škôl zaviedli tzv. výkonnostné zmluvy, na ktoré pôjde počas troch rokov 300 mil. eur. Na webe ministerstva školstva si najnovšie môžete pozrieť aj všetky kritériá týchto zmlúv a ako si jednotlivé vysoké školy stoja. Problém je, že mnohé kritériá, ktoré výkonnostné zmluvy sledujú, nemusia viesť k zvýšeniu kvality vzdelávania na vysokých školách. Ale naopak, k jej zhoršeniu. Napríklad, oplatí sa školám prijať menej študentov a prísť o financie za ich štúdium, výmenou za splnenie jedného kritéria? Vypočujte si viac v komentári **Róberta Chovanculiaka**.

INESS do UCHA #66: Slovenská misia na Neptún zn. prečerpávačka Málinec

Médiá priniesli šokujúcu správu. Minister Taraba predstavil plán slovenskej pilotovanej misie na Neptún. Náklady majú dosiahnuť okolo 2,5 miliardy eur. Dobre, nie misia na Neptún, ale výstavba prečerpávacej vodnej elektrárne Málinec. Ale v princípe je oboje z rovnakej kategórie plánov baróna Prášila. Dúfajme, že skončí na poličke hneď vedľa širokorozchodnej železnice a tunela pod Karpatmi. Potrebujeme novú prečerpávaciu elektráreň? Nie. Zarobí si nová elektráreň na seba? Takými prepočtami sa nikto neobťažoval. Vypočujte si viac v komentári **Radovana Ďuranu**.

EKONOMICKÁ OLYMPIÁDA

Poznáme najšikovnejších žiakov ZŠ! a tiež najlepších 50 stredoškolákov postupujúcich do finále!

Základné školy

V roku 2024/2025 sa do **EO ZŠ zapojilo 9 340 žiakov** z **345 základných škôl** po celom Slovensku. Priemerná úspešnosť žiakov v teste bola **45 %**, pričom najlepšiu úspešnosť 100 % dosiahol jeden žiak z Cirkevnej spojenej školy, Duchnovičovej v Humennom.

Štatistiky z testovania vrátane rebríčka najúspešnejších škôl v rámci krajov ale aj za celé Slovensko **nájdete tu**.

Škole na prvom mieste v každom kraji venoval náš partner Financie.sk učebnicu **Sprievodca svetom financií pre celú triedu**.

Gratulujeme všetkým zúčastneným školám a žiakom a ďakujeme našim partnerom a učiteľom za ich podporu v rozvoji ekonomického vzdelávania!

Stredné školy

Výsledky, na ktoré čakalo 828 stredoškolských študentov, ktorí v januári a februári absolvovali krajské kolá EO, **sú tu!**

Konkurencia bola veľmi veľká, z viac ako 13 800 súťažiacich v školských kolách **postupuje do finále len 50 študentov**, čo znamená len **0,36 % všetkých súťažiacich** ročníka 2024/ 2025.

Do finále postupujú vždy prví traja súťažiaci v každom kraji (spolu teda 24 súťažiacich), následne postupujú súťažiaci s najvyšším počtom bodov bez ohľadu na kraj (ďalších 26 súťažiacich).

Zoznam stredoškolákov postupujúcich do finále si môžete **pozrieť tu**.

Ekonomickú olympiádu **organizujeme od roku 2017**. Cieľom súťaže je zvýšiť medzi študentmi povedomie o ekonómii, rozšíriť ich ekonomické znalosti a finančnú gramotnosť. Doteraz sa do olympiády zapojilo viac ako 70-tisíc stredoškolákov. *„Bez ohľadu na to, či študenti plánujú pokračovať v štúdiu ekonómie, je to veda, ktorá ich bude sprevádzať celý život. Poznanie ekonomických princípov je preto nevyhnutné pre správne rozhodovanie nielen v ich osobnom živote, ale tiež aby lepšie porozumeli aj politickým rozhodnutiam a ich dopadom na občanov,“* vysvetľuje **Katarína Ševčíková**, riaditeľka súťaže.

CENA ŠTÁTU

Už od roku 2006 vám prinášame **projekt** Cena štátu, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispejeme k **znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti**, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyt aj peňaženku.

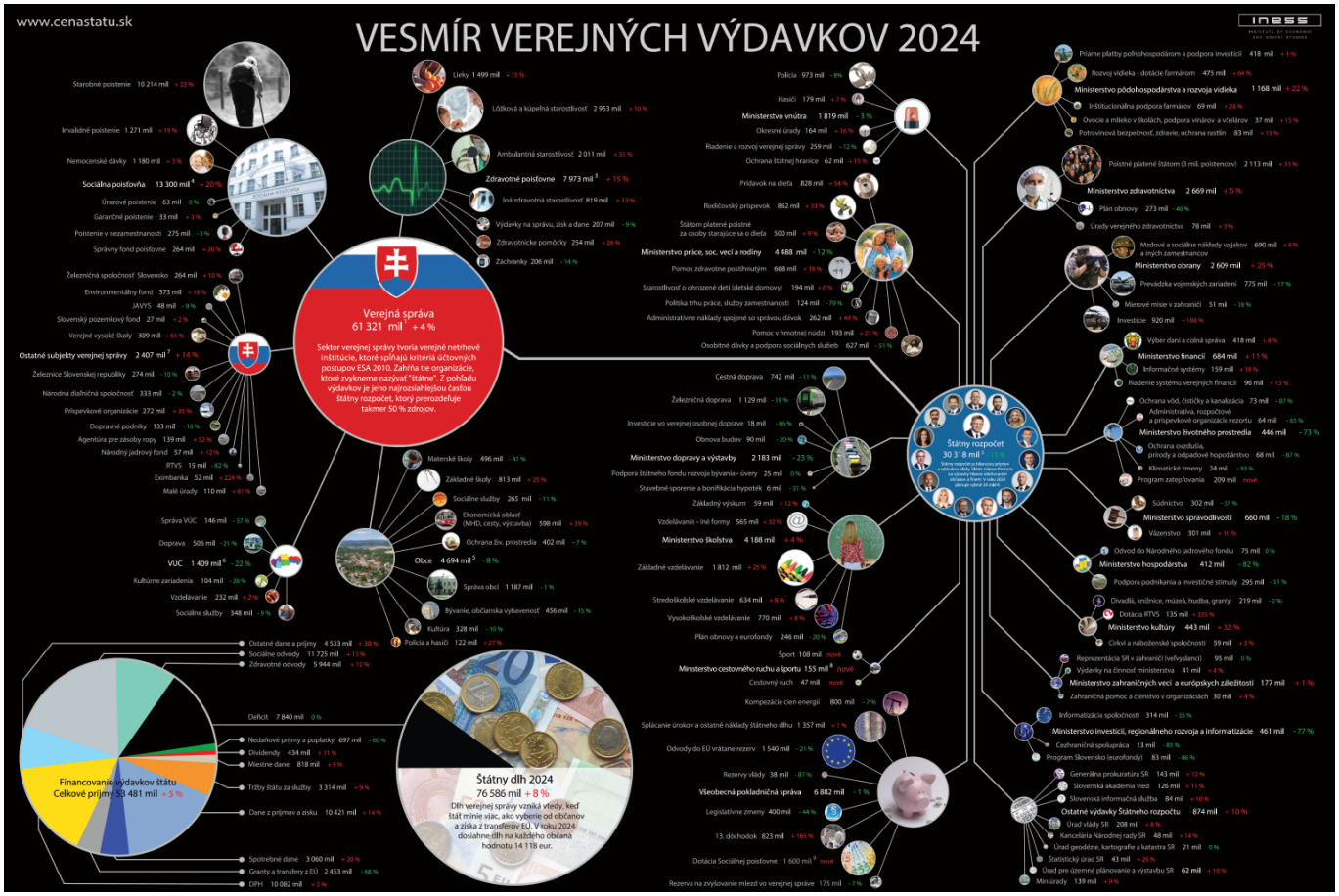
Aj na týchto miestach vám pravidelne prinášame novinky zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlajkovou loďou je plagát Vesmír verejných výdavkov.

Odvod do štátneho rozpočtu z hazardných hier za rok 2024 dosiahol úroveň 347,3 milióna eur, čo medziročne predstavuje ***nárast o 45,8 milióna eur****. Na porovnanie v roku 2020 tvorili príjmy pre štát z hazardných hier sumu 213 miliónov eur.*

Vesmír verejných výdavkov je dostupný aj **v angličtine**! Ten **slovenský** je na webe dostupný vo vysokom rozlíšení tu. V prípade záujmu o vesmír sa nám ozvite na richard.vilkus@iness.sk.

Vesmír verejných výdavkov 2024

V prípade záujmu o ***prednášku Ceny štátu aj na vašej strednej škole*** *sa nám ozvite e-mailom na: richard.vilkus@iness.sk.*

Tešíme sa na stretnutie!

INESS PUBLIKÁCIE

Hrozí Rusku kolaps ekonomiky? Koľko ho stojí vojna a z čoho tieto náklady ruský štát financuje? Ekonomika Ruska je menšia ako ekonomika Talianska. Miliardy na vojnu predstavujú drastické náklady. Čo sa môže v budúcnosti zmeniť? Na tieto a ďalšie otázky nájdete odpovede v publikácii Ekonomika Ruska a tri vojnové roky.

Židia sa ani v 21. storočí v západnom svete nemôžu cítiť úplne bezpečne. Preto sme sa rozhodli vydať publikáciu, ktorej cieľom je pomocou ekonomickej analýzy židovských inštitúcií prispieť k potlačeniu antisemitizmu. Identifikovali sme 3 princípy: dôraz na vzdelávanie, zodpovedné obchodovanie a život v meste.

Inovácie to majú v EÚ ťažké. Čelia mnohým prekážkam. Čo by politici v rámci EÚ mali urobiť? Odstrániť zbytočnú byrokraciu – brzdí aj množstvo inovácií, ktoré kvôli tejto záťaži nikdy nevzniknú. Stopnúť nové regulácie. Sú brzdou budúcnosti a ich odstránenie v kombinácii s trhovou súťažou naštartuje inovačný rast.

Obchodná vojna medzi USA a EÚ by mohla výrazne poškodiť európsku ekonomiku. Export tvorí viac ako 50 % HDP EÚ, zatiaľ čo v USA je to len 11 %. Ak sa clá zvýšia, zaplatíme za to my všetci – vyššími cenami a stratou pracovných miest. Riešenie? Menej ciel, regulácií a viac voľného obchodu. Viac v publikácii Obchod pod vplyvom cla.

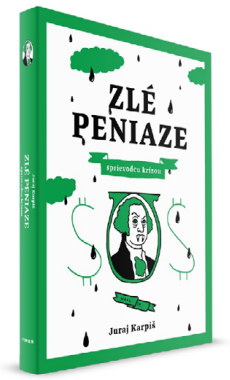

Regulácie vytvárajú zbytočnú byrokraciu, ktorá spomaľuje rast technologických firiem a odrádza od nových projektov. Riešením je zjednodušenie GDPR pre startupy a malé podniky, jasnejšie definovanie pravidiel v digitálnych reguláciách, nezávislé presadzovanie existujúcich opatrení a prehodnotenie zákona o umelej inteligencii.

Nová Európska komisia bude v nasledujúcom období čeliť výzvam a tlakom na úpravy Zelenej dohody (Green Deal). V publikácii Nová energetická politika EÚ – čo robiť, čo nerobiť a čo zrušiť popisujeme kroky, ako upraviť energetickú politiku tak, aby viedla k znižovaniu emisií CO2 a zároveň čo najmenej oslabovala prosperitu občanov Európskej únie.

INESS KNIHY

Kniha **Zlé peniaze** od **Juraja Karpiša** hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou" je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

jurajkarpis.com

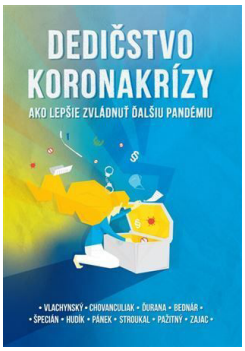

Kniha **Pokrok bez povolenia** od **Róberta Chovanculiaka** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci" a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Žiaden ekonomický model nedokáže zabezpečiť, aby každý občan krajiny jazdil na Rolls-Royce, hoci ho dokážeme vyrobiť. To platí aj v zdravotníctve. Množstvo finančných zdrojov v systéme je v každom časovom bode dané. "Niečo" musí rozhodnúť o tom, ako budú tieto zdroje rozdelené. Touto témou sa **Katarína Fedorová** zaoberá vo svojej knihe **Inovatívne lieky - právne a etické otázky**.

INESS spojil **10 autorov** zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojenej s pandémiou koronavírusu. V knihe **Dedičsto koronakrízy** sa napríklad dozviete, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

*Všetky **publikácie a Policy Notes** si môžete **zdarma stiahnuť** na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.*
***Knihy** je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS alebo objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.*